ОКРЪЖЕН МУЗЕЙ – ВРАЦА *

БОГДАН НИКОЛОВ

Галиче в древността

БОГДАН НИКОЛОВ

ГАЛИЧЕ
В ДРЕВНОСТТА

Дар от
автора на
библиотека
„Христо Ботев"
в гр. Враца
Б. Николов

ВРАЦА
1962

Кр 908
Г 77

908(458.2)-22

122220

ОКРЪЖНА БИБЛИОТЕКА
гр. ВРАЦА АДР

Корица и худож. оформление Цв. Йорданов
Техн. редактор Никола Ганчев
Коректор Невена Христова

Ведомствено издание — разпространено безплатно
Печатница „В. Александров", пор. № 2321, тираж 1000

Село Галиче, Врачански окръг, отстои на около 50 км северно от гр. Враца и на 25 км южно от гр. Орехово. Гара е на теснолинейката Орехово—Червен бряг.

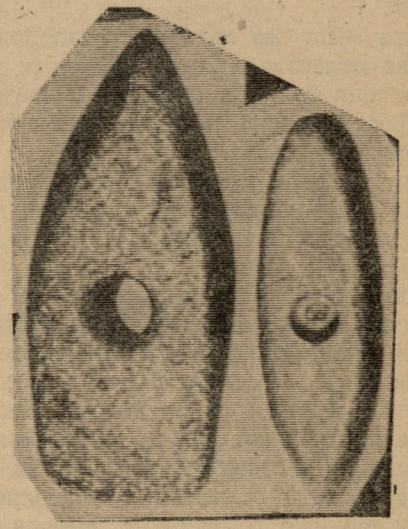
По-старата част на селото е разположена върху скатовете на полегати хълмове, които се издигат източно от десния бряг на р. Скът. В последните години селото се разрасна, като се засели и равнината по левия бряг на реката.

Силно пресечената местност, наличието на река и обилието на сладководни извори са били добри условия още в най-дълбока древност тук да се заселят хора.

В околностите на Галиче досега не са правени археологически разкопки, нито пък що-годе научни изследвания. Предмет на настоящия очерк ще бъдат само исторически паметници и находки, които са намерени случайно при оран и копане. Въпреки това чрез тях се ориентираме за съществуването на отделни селища през различни исторически епохи.

Най-ранните следи от човешко обиталище се разкриха преди няколко години в м. Ямболя — на 1 км източно от днешното село. При изкопи за основите на малък язовир на дълбочина от 0,60 до 1 м се намериха останки от жилища и огнища, а също така и голям брой парчета от глинени съдове с тъмнокафяв и кафявочервен цвят, които са работени на ръка от глина, примесена с дребни песъчинки. Вътрешната им повърхност е загладена, а външната—украсена с врязани геометрични орнаменти.

По изработка и украса тези парчета от глинени съдове се доближават към керамиката от земите на Средния Дунав, която се е развивала в края на ново-

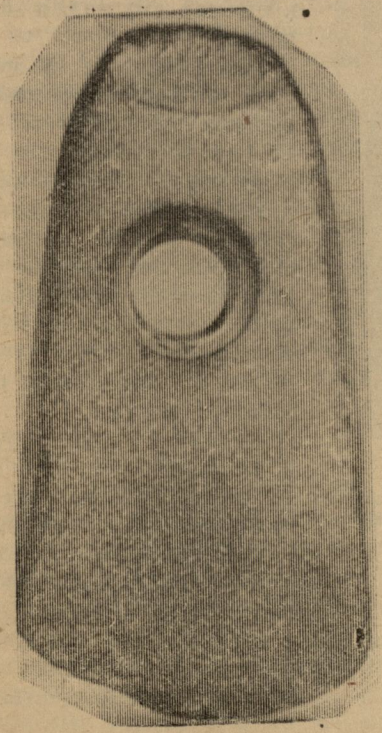

Обр. 1. Каменни чукове от м. Ямболя

каменната и началото на каменномедната епоха.

Това селище е продължило да съществува и по време на каменномедната епоха (2300—1900 год. пр. н. е.). В по-горните културни слоеве на изкопа бяха намерени: един кремъчен връх за стрела, кремъчен трион, каменни чукове (обр. 1), две плоски

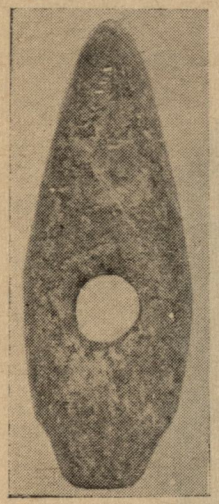
каменни брадви, едната от които е пробита за поставяне на дръжка (обр. 2), една каменна мотика, глинени тежести за вертикален тъкачен стан и много

Обр. 2. Каменна брадва от м. Ямболя

късове от счупени глинени съдове, мазилка от жилища с отпечатъци на колове и пръти и др.

Останки на селище от каменомедната епоха са известни и от м. Прапора западно от селото. Това са парчета от грубо изработени глинени съдове, кремъчни стъргала и каменни брадвички.[1]

Обр. 3. Боен каменен чук от м. Пищова падина

При риголване за кооперативно лозе по склона над извора в м. Манастира на 1500 м югозападно от Галиче из пръстта бяха намерени парчета от примитивно изработени глинени съдове, глинени тежести за стан, останки от огнища, хромели, мазилка от колиби, една каменна мотика, няколко счупени бойни каменни чукове и един каменен боздуган. Находките определят и това селище от каменномедната епоха.

Засега е още трудно да се каже дали тези три първобитни селища от околностите на Галиче са съществували едновременно или пък с известна последователност. Неможе точно да се определи и кога са разрушени или напуснати от своите обитатели.

Намерените обаче в тях богати останки ни показват, че тези най-първи люде са живели в първобитнообщинния строй. За основна обществена единица

[1] Васил Миков — Предисторически селища и находки в България, София, 1933 г., стр. 39; В. Миков — ИАИ III, 1925, стр. 235.

са имали матриархалната родова община. Главният им поминък е било мотичното земеделие и скотовъдството, а като допълнителен — ловът. Развити са били и някои домашни занаяти, като преденето и тъкането, грънчарството. Кремъчните и каменните оръдия на труда са изработвани на място, в самите селища. Жилищата им са били съвсем примитивни плетеници, измазани отвън и отвътре с глина.

Около извора Обретен и м. Пищова падина — северно от днешното Галиче, се намират останки на селище от бронзовата епоха (1900—800 год. пр. н. е.). От това място произлизат: един боен чук-брадва, изработен от зеленикава скала, който по форма се доближава до металните (обр. 3), една отлично запазена бронзова брадва (обр. 4) един бронзов връх на копие (обр. 5) и много парчета от глинени съдове, характерни за бронзовата епоха.

Най-богати културни останки в района на Галиче са оставили траките. Те са живели тук през три епохи: старожелязната (800—500 год. пр. н. е.), новожелязната (500—100 год. пр. н. е.) и късноримската (I век пр. н. е. до V век на н. е.).

В околностите на Галиче досега са известни девет тракийски селища, които са обитавани през няколко последователни или отделни исторически епохи. Най-голямото от тях е селището, което е обхващало пространството от центъра на днешното Галиче и Старата чешма (при парка) и е стигало на изток до изворите Пишурата и Пиката.

Траките са живели на това място от началото на старата желязна епоха до първите векове на римското господство. Около Старата чешма са намерени останки от огнища и мазилка от колиби, бронзови предмети и глинени съдове с по четири — две срещу

две—езичести дръжки.[1] Характерни за старата желязна епоха са и намерените при извора Пиката глинени съдове от горния тип и една глинена чаша (обр. 6).

Обр. 4. Бронзова брадва от м. Пищова падина

В по-горните културни слоеве на това селище се изра ят глинени съдове, които имат светлосив цвят

[1] В. Миков—Предисторически селища и находки. стр. 113 и 120.

и са работени на грънчарско колело. Тази керамика пък е характерна за новата желязна епоха.

През 1918 г. над извора Пиката — по северния склон на м. Гложеца, галиченката Цанка Нешкова намерила изровени от пороя 24 сребърни позлатени фалери (вид украшения за коне). Една част от предметите тя раздала още тогава на свои близки и роднини, а няколко по-сетне разменила с пръстенари. * Все пак 14 броя от фалерите били прибрани от властите и днес се намират в сбирките на Археологическия музей в София.

С това сребърно съкровище Галиче стана известно в световната археология и за него са писали мнозина учени. [2]

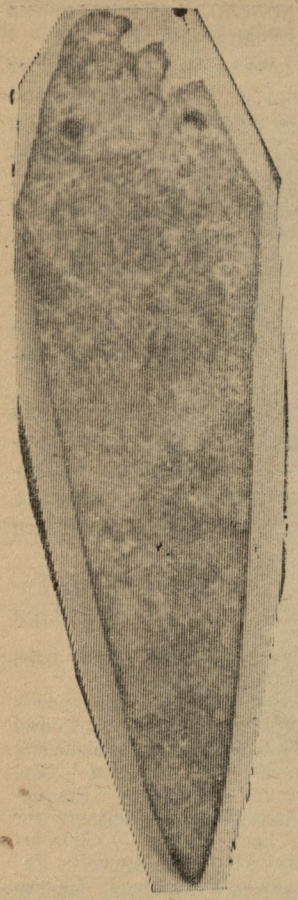
Тази извънредно ценна находка датира от края на II и началото на I век пр. н. е. Галишките сребърни украшения се числят в науката към т. нар. сарматски фалери на коне с тази разлика, че в украсите на галишките фалери за първи път се явяват човешки фигури.**

Тракийското селище от центъра на днешното Галиче е просъществувало докъм II в. от н. е. При

* Според наследниците на баба Цанка Нешкова върху една от тези фалери е имало изображение на мъж с брада.

[2] Ив. Велков — ИАД VII, 1919/20, стр. 147; Янко Тодоров—Паганизмът в Долна Мизия, езически култове и божества, София 1928 г. стр. 276; Гаврил Кацаров — България в древността, София, 1926 г, стр. 43 и 44, обр. 19 и 20; М. Ростовцев — Сар, матския и индоскифския древности; Recueil—Kondakov, Prague-1929, s. 239—257; N. Fettich — Archäologische beitrage zur geschighte der sarmatisch—dakischen beziehungen. — Acta archaeologica, Budapest 1953, t. III, s. 135—140, Abb. 5—12.

** Върху корицата на настоящата книжка художникът Цвятко Йорданов дава графическо изображение на две от фалерите — едната представлява конник, а другата женска фигура с дълги коси, спуснати отпред в две плетеници.

Обр. 5. Бронзов връх за копие от Пищова падина

изкопната работа за сградата на народния съвет, а също и при подравняването на площада и парка са намерени доста предмети от това време, като римски тухли и керемиди, глинени съдове, глинени лампи, една колективна находка от сребърни римски монети от II в. на н. е. и част от мраморна оброчна плоча с релефно изображение на бога на виното и веселието Дионис (обр. 10). Богът е представен прав, обърнат напред. Облечен е с небрида и в лявата си ръка държи тире.

На 2500 м източно от Галиче в м. Ярмина падина — около чешмичката в Пеняшката тръпка, при оран се изравят останки (предимно сива керамика) от друго тракийско селище, което е обитавано през новожелязната епоха. Около това място и сега се издигат десетина надгробни могили. По-големи от тях са: Къдринските, Пеняшката, Горановската, Миляковската, Дарашката

(с диаметър 36 м и височина 8 м) и Бутова могили.

Около изворите при Йоткова тръпка и м. Крушка — на 3 км югоизточно от Галиче, се намират следите на друго тракийско селище. По керамиката то може да се определи от старожелязната и новожелязната епоха. По-запазени около него са Маджарската и Ганова могила, а още по̀на юг са могилите, наричани биволарките.

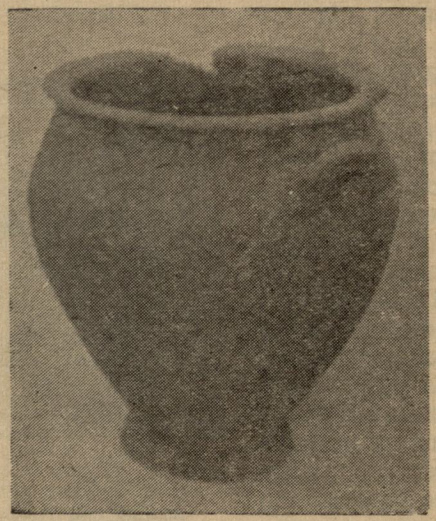
Обр. 6. Глинена чаша, намерена при извора Пиката

Все от същото време датира и селището в м. Дупляка—на 2½ км южно от Галиче. От него са известни глинени съдове с езичести и подковообразни дръжки, съдове от сивата тракийска керамика и една желязна четириръбеста гривна. Наблизо се издигат няколко земни могили. Най-голяма от тях е т. нар. Дуплишка могила.

На 5 км източно от днешното село се намира м. Сънтина бабка — местност, богата с извори. Тук се изорават много парчета от къснотракийска и римска керамика, тухли, керемиди и римски монети. Намираните предмети говорят за тракийско селище, което е било обитавано през новожелязната и късноримската епоха.

Тракийското селище около изворите при Тево дърво — на 3,5 км североизточно от Галиче, е съществувало почти едновременно със селището от

м. Сънтина бабка. Преди няколко години трактористите бяха попаднали на каменни и тухлени зидове от жилища, покривен материал и римски монети от

Обр. 7. Глинена погребална урна, намерена в двора на Лило Цв. Калчев

I—III в. Югозападно от Тево дърво са Танкова, Добринска и Калчовска могили.

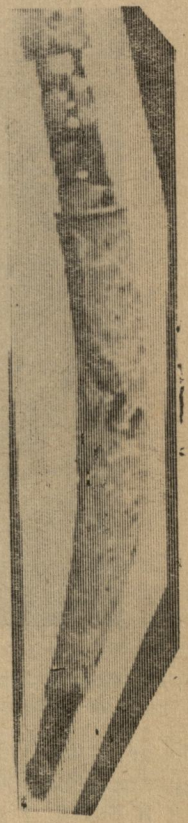
Десетина земни могили се издигат и по височините северно и северозападно от Галиче. Най-големи от тях са Ценкова, Разкопана и Батова могили.

През старата и новата железни епохи траките в околностите на Галиче са били вече напълно изживели родовообщинния строй. Отделните селища вече

не са били свързани родствено, а са представлявали териториална община, между членовете на която е съществувало ярко изразено имотно неравенство. Масата от тракийското население са били свободни малоимотни селяни. Над тях е господствувала родово-племенната и военна аристокрация.

Именно заможните траки и военните вождове са били погребвани в десетките надгробни могили, издигнати около селищата при Галиче. Описаните по-горе сребърни позлатени фалери са украсявали буйните коне на някой богат тракиец. Досега обаче тракийските могили в района на Галиче не са проучвани. Преди 30 години е разкопавана без научна цел само т. нар. Разкопана могила. Намерените в нея погребален инвентар и тракийско въоръжение не са запазени. В основата на могилата сега стоят само разхвърляни каменни блокове от разрушена гробница.

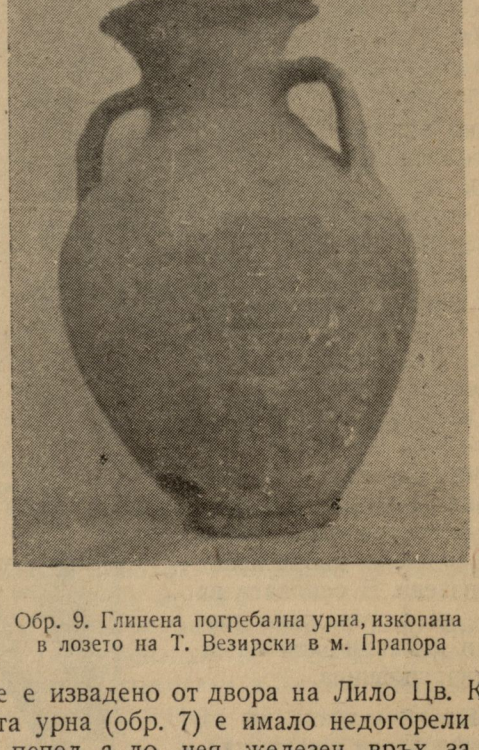
Обикновените траки не са били погребвани в могили. Труповете на мъртвите били изгаряни на клада, а сетне пе-

Обр. 8. Тракийски железен нож

пелта и вещите поставяни в глинена урна и заравяни в земята.

Такива погребения са открити на много места около Галиче, но само две от тях са запазени. Едното по-

Обр. 9. Глинена погребална урна, изкопана в лозето на Т. Везирски в м. Прапора

гребение е извадено от двора на Лило Цв. Калчев. В глинената урна (обр. 7) е имало недогорели човешки кости и пепел, а до нея железен връх за копие и

крив железен нож (обр. 8). Другото погребение е намерено на 1 км западно от жп. гара в лозето на Т. Везирски. До урната (обр. 9) с изгорените човешки

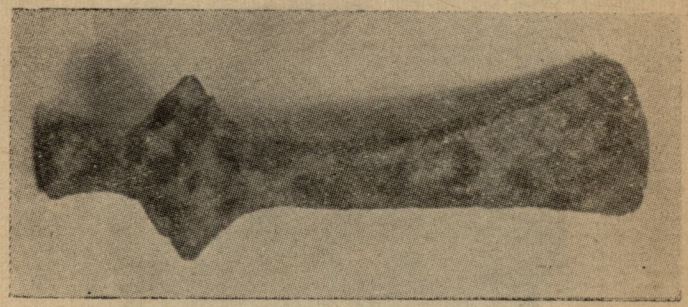

Обр. 10. Мраморна оброчна плоча на бога Дионис

останки е имало железен меч, части от юзда и връх от копие, които не са запазени.

При завладяването на Балканския п-ов от могъщата римска империя тракийските селища при Галиче загубили предишния си блясък и разцвет. Римската власт не само установила тук робовладелския строй, но сложила край и на самобитното тракийско развитие и култура. Заредили се мъчителни векове на робство и романизация. Траките престанали да своят природните богатства и земята. Пълен собственик на всичко станала римската държава, колонизираните

робовладелци от Рим и ветераните от войската. Неотдавна при с. Алтимир беше открита каменна колонка с латински надпис. От него научаваме, че в този

Обр. 11. Железна брадва от селището в м. Карамелов геран

район е имало голямо императорско робовладелско имение.[1] По всяка вероятност в това имение са били включени и тракийските селища около днешното Галиче.

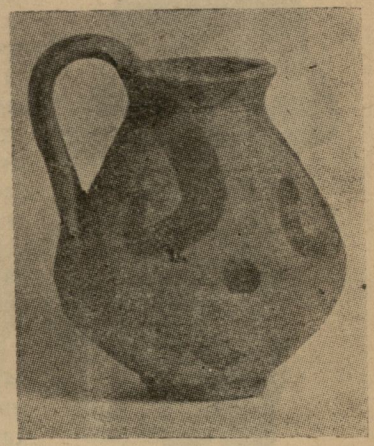
Както ни показаха намираните материали, някои от тракийсккте селища около Галиче са запустели още при идването на римските завоеватели (селищата при Пеняшка тръпка, Крушка и м. Дупляка), а други са били обитавани и в първите векове на римското господство (при Старата чешма, Тево дърво и Сънтина бабка).

Освен от римляните местното тракийско население е било разорявано и от честите нашествия на разни племена отвъд Дунава (бастарни, готи, гепиди, хуни,

[1] Велизар Велков — Към въпроса за аграрните отношения в Мизия през II в. на н. е. Сп. Археология, кн. I, 1962 г., стр. 34.

славяни и пр.). Поради това едни от тракийските селища били опустошавани, а жителите им се заселвали на други места.

Поради тия причини към II и III в. от н. е. в околностите на Галиче възникнали тракийските селища в местностите Карамелов геран, Прапора и Милов припек.

Обр. 12. Глинено съдче от селището в м. Карамелов геран

Местността Карамелов геран се намира на около три км източно от днешното село. Представлява продълговата падина, оградена от запад и изток с полегати склонове. При оран в тази местност се изваждат на повърхността камъни от жилищни зидове, тухли, покривен материал, глинени съдове, накити и римски монети от III и IV в. Тук е намерена и една добре запазена желязна брадва (обр. 11). На височината югозападно от това селище се издигат няколко надгробни могили. Най-голямата от тях е Гарванска могила. При дълбока оран около тези могили се изравят малки глинени съдчета (обр. 12), работени на грънчарско колело и украсени с бяла и червена боя. Такива съдчета се изравят и в м. Турски кладенец — на 1,500 км западно от с. Рогозен, където също има останки от късноримско селище.

От тракийското селище в м. Прапора произхожда една бронзова статуйка на бога Силен (Старият Силен, който според митологията е отгледал бога Дионис). Статуйката е висока 8 см и е покрита с тъмнозелена патина. Представлява брадат мъж, препасан с престилка завързана отпред на голям възел. На главата си държи поднос с плодове (обр. 13). Тази творба на късноримското изкуство по нашите земи има редица успоредици, в които Силен е представен на оброчни плочи в дионисови сцени[1].

Обр. 13. Бронзова статуйка на бога Силен

В горния слой на почвата в тази местност се намират парчета от съдове, характерни за късноримската епоха. В южната част на м. Прапора и сега има няколко надгробни могили, а до жп. кантон--една по-голяма (висока 6 м), наричана от населението Давутова могила.

На 1,500 км северозападно от Галиче по склона на м. Миловски припек при риголване за лозе се

[1] В. Добруски. — Мсб. т. XVI—XVII, 1899, с. 83, № 3; Хр. Данов — ГНМ 1932/34, кн. 6, с. 154, № 10, обр. 118; ИАД III, св. I, 1912/13, с. 30 и др.

извадиха част от останките на друго тракийско селище, съществувало през късноримската епоха.

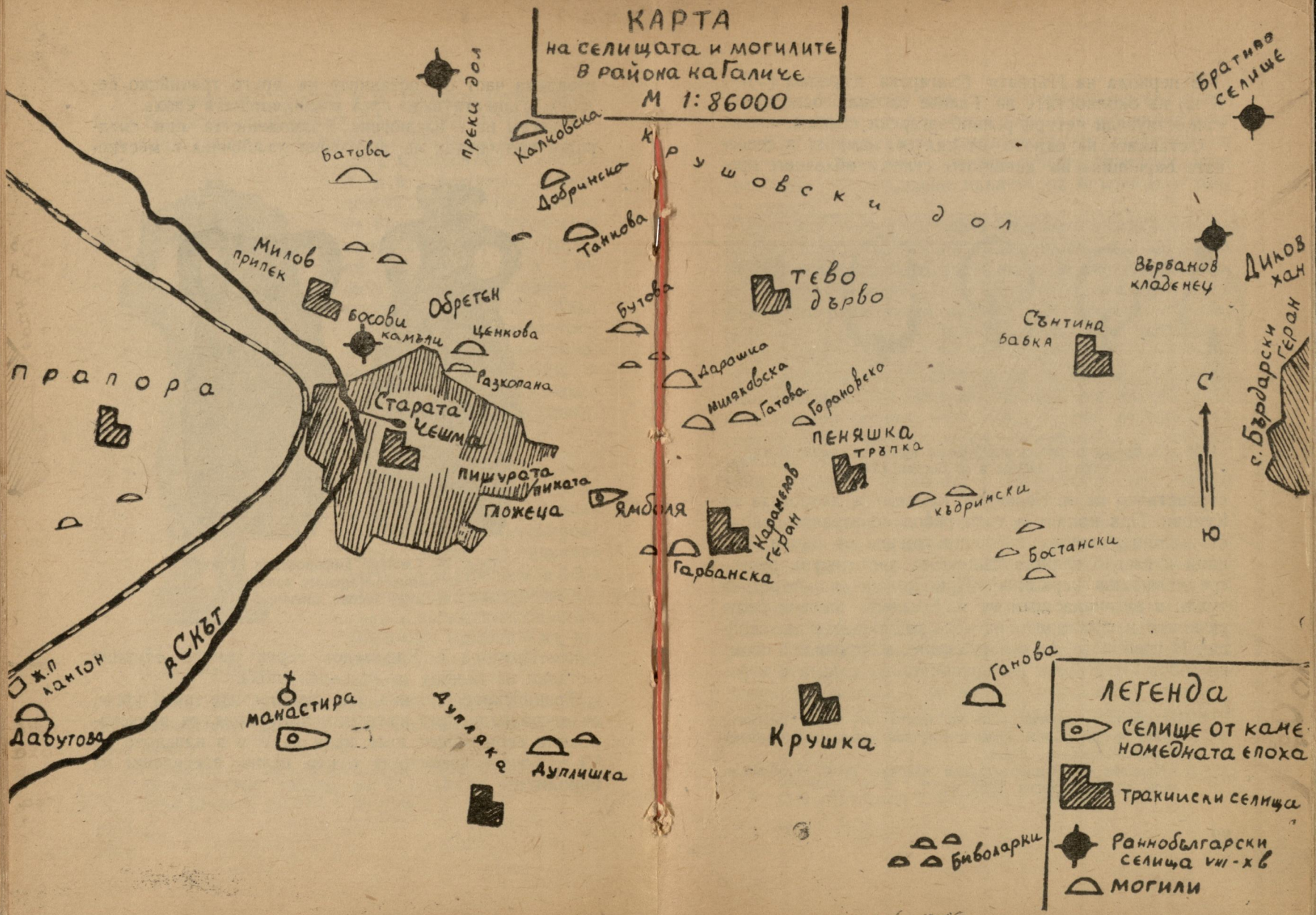
Съвсем не е изключена възможността при следващи проучвания на по-голяма дълбочина в местно-

Обр. 14. Глинени амфоровидни стомни от раннобългарското селище в м. Босови камъни

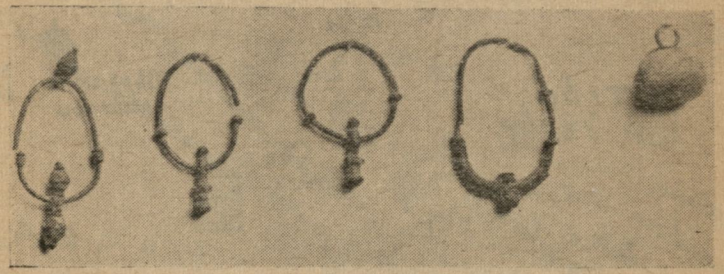
стите Прапора и Карамелов геран да се открият останки на селища от по-ранна епоха.

Тракийските селища от околностите на Галиче, съществували през късноримската епоха, са преустановили своя живот към края на V и в началото на VI в. Това е времето на т. нар. велико преселение на народите.

КАРТА
на селищата и могилите
в района на Галиче
М 1:86000
Братино селище
Преки дол
Калковска
Батова
Крушовски дол
Добрчинска
Таинова
Милов припек
Обретен
Восови камъци
Ценкова
Разкопана
Бутова
Тево дърво
Върбанов кладенец
Диков хан
Сънтина бабка
с. Бърдарски геран
пралора
Старата чешма
Дарашка
Милковска
Гатова
Горановско
Пеняшка трапка
пишурата
Гложеца
Ямбиля
Карамелов геран
Гарванска
къдрински
Бостански
Ганова
Крушка
Биволарки
Дуплячка
Дуплишка
манастира
Давутова
ЖП ханът
аскът
ЛЕГЕНДА
Селище от каменомедната епоха
Тракийски селища
Раннобългарски селища VIII-XV в
могили

В периода на Първата българска държава (VII—X в.) из околностите на Галиче са били основани и съществували четири раннобългарски селища.

Останките на едното от тях се намират в северната окрайнина на днешното село и обхващат про-

Обр. 15. Бронзови обеци и бронзово копче от раннобългарското селище в м. Босови камъни

странството на м. Босовите камъни* и дворовете на Кунови. При копане в този район се изравят основи от жилища, огнища, хромелни камъни от ръчни мелници и главно глинени съдове от двете групи ранносредновековна керамика[1]. При копане на пръст за тухли в източния край на м. Босовите камъни беше разкрито и гробището на това раннобългарско селище. В гробовете се намериха две амфоровидни стомни (обр. 14). Върху повърхността на едната е изря-

* Местността се нарича така по името на някой си Босо, който преди години пръв е започнал да вади камъни от раннобългарското селище.

[1] Б. Николов — Раннобългарски находки край Островския окоп, сп. Археология, 1962, кн. 2.

зан раннобългарски знак, а другата е украсена с излъскани линии, които се пресичат в ромбовидна мрежа. При внимателното разчистване на скелетите из пръстта се намериха десетки обеци, пръстени, копчета (обр. 15), стъклени маниста от огърлица и разни накити.

Другото раннобългарско селище е било на 3 км северно оттук—по склона, където Преки дол се слива с Крушовски дол. Като терасирали за овощна, градина работниците попаднали на останки от жилища, сред които намерили много парчета от глинени съдове, украсени с врязани вълнообразни или излъскани линии.

На около 7 км североизточно от Галиче в м. Братино селище* се намират останките на третото раннобългарско селище. При оран в тази местност на повърхността просто личат пепелищата от десетки жилища. Из пръстта изобилствуват парчета от глинени съдове, външната повърхност на които е украсена с врязани концентрични и вълнообразни линии, направени като че ли с гребен.

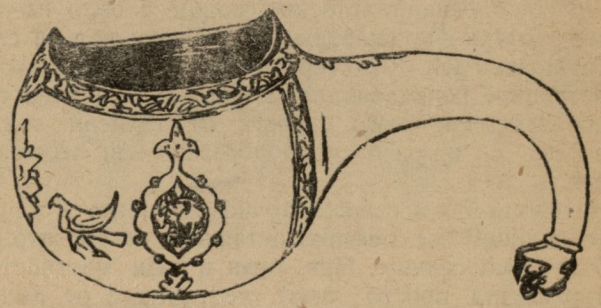
Същият вид керамика се намира при оран и в четвъртото раннобългарско селище. То е обхващало обърнатия на юг склон при Върбанов кладенец — в началото на Крушовски дол между Диков хан и Сънтина бабка. Освен парчета от съдове тук се изравя и глинена мазилка от жилища. Това показва, че обитателите на това селище не са живели в землянки, а в надземни плетеници, измазани с глина.

Раннобългарските селища около Галиче са били населявани докъм края на X в. и след това по не-

* Братино селище е било район на Галиче до 1944 г., когато след комасацията е дадено на с. Бърдарски геран.

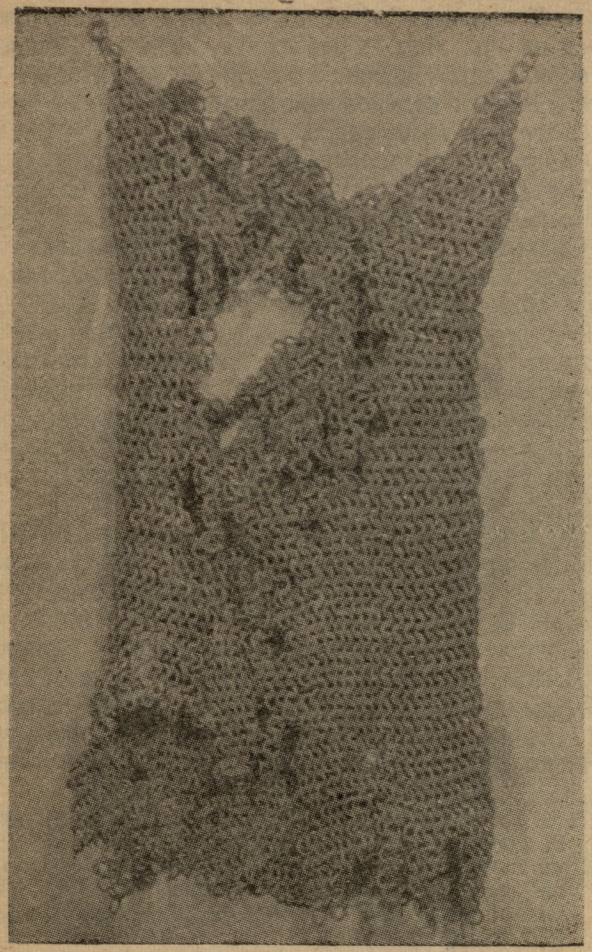
изяснени още причини животът в тях е бил преустановен.

Днешното село Галиче е възникнало по време на Втората българска държава (XII—XIV в.). Първоначално то е обхващало пространството около сегаш-

Обр. 16. Сребърна позлатена чаша от м. Дордин дол

ния център — от Старата чешма на юг до извора Стублата. При копане на основи за постройки и по други поводи тук се разкриват останки от средновековни жилища, пещи, сграфито керамика и разни накити. Повече предмети от това време са намерени из близката околност на селото. Така в м. Дордин дол Цветан Банков е намерил една сребърна позлатена чаша (сега в Окръжния музей — Враца). Чашата има формата на обикновена кратунка и извитата ѝ дръжка завършва с глава на грифон. Отвън е украсена с изкусно изчукани палмети и плетеници, а отпред е направена изящна розета с по един орел отстрани (обр. 16). Такава една чаша (сега изчезнала) е била

Обр. 17. Плетена желязна ризница от м. През дола

намерена в края на миналия век[1] в манастира Урвич при с. Кокаляне, Софийско, а друга една се пази в музея на гр. Лом. Сребърната чаша от Галиче ще да е била притежание на български болярин от този край. Нейната великолепна изработка е дело на добри български майстори от XIV век.

Останка от средновековното Галиче е и една плетена желязна ризница (обр. 17), която е намерена в м. През дола и сега се пази в сбирките на музея в гр. Орехово. От същото време са и намираните около селото железни върхове за копия и стрели, железни шпори (обр. 18), накити и др.

По северния склон на Канджовски връх — в югозападната част на селото, бяха разкрити няколко средновековни погребения. В един от гробовете се намери медна позлатена боздугановидна обеца (обр. 19), а в друг — медна гривна, маниста от стъклена разноцветна паста и сребърни филигранови обеци (обр. 20).

Това средновековно селище още през XII—XIV в. е имало сегашното си име Галиче. Така се е наричало то и при падането на нашия край под турско робство. В един документ от 1430 г.[2] пише така: „Към зиамета Орехово се числят селата: Селановци с 16 къщи, Крушовица със 71 къщи, Галиче с 23 къщи и Проданковица (изчезнало по-сетне село в този край) с 11 къщи...“ Селото Галиче, се казва по-нататък в същия документ, се е включвало в хаса (личния

[1] В. Д. Стоянов — Периодическо списание, кн. XI 1892 г. В. Атанасов — Урвич и Бистрица, Сф. 1905 г., стр. 10—15

[2] Руси Стойков — Наименования на български селища в турски документи на ориенталския отд. на Нар. библ. „В. Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII в. — изв. НБВК, Сф. 1959, т. I (VII), стр. 387.

имот) на заима Емирне бег, който е получил от него за горепосочената година доход (без данък испенче), равняващ се на 1360 акчета.

Галиче е съществувало на днешното си място под същото име и през цялото време на турското робство. Селото се среща и в следващите турски данъчни регистри от 1579 г., 1617 г., 1639 г., XVIII в., 1848 г. и 1871 г.

Обр. 18. Желязна шпора

Обяснението на самото име Галиче е занимавало мнозина от нашите учени. Така според Васил Миков[1] името Галиче (Галатин, Галово) има значение на черна пръст, черна почва. Според Константин Попов[2] названието на селото е турцифицирана форма на по-старинното име Галица, старобълг. „галица“, рус. „галка“ — врана.

Етимологическият произход на името Галиче все още си остава доста загадъчен и едва ли ще да е турцифицирана форма на Галица. Освен селата Чома-

[1] Васил Миков — Произход на имената на българските градове, села, реки, планини и места. — Сф. 1943, стр. 253.

[2] Константин Попов — Местните имена в Белослатинско — ГСУФФ, том LIV, 2, 1959 г., стр. 519.

ковци (до идването на турците се е наричало Драз брод) и Койнаре (старото му име е Овяни) други селища с турски имена във Врачански окръг няма.

Обр. 29. Медна позлатена обеца

Напоследък пак от турските архиви стана известно, че името на с. Галатин[1] е лично име на човек от български произход.

Името на Галиче може да бъде обяснено правилно от нашите езиковеди само тогава, когато вземат под внимание неговата многовековност и непрекъснатото му съществуване с тази форма, наличието в района му на четири раннобългарски селища (такива досега във Врачанско са разкрити около двадесет), и най-сетне факта, че около Галиче има села с такива имена като Алтимир, Бутан, Борован, Галово, Еридин, Драшан, Косан, Оходен и др., които несъмнено имат прабългарски или куманопеченежки произход.

Поради своята старинност заслужават внимание и някои наименования на местности в околностите на Галиче като: Кутеля, Пешчанеца, Паздй поле, Сънтина бабка, Обретен, Братино селище, Дордин дол, Прапора, Тево дърво, Опанец и др.

В Галиче съществуват и десетки по-особени старинни лични и фамилни имена като: Бато, Едо, Вълшо, Кьло, Кьшо, Мáю, Нело, Пелашка (Пелуца, Пелка), Рйца, Пъла, Рабров, Шолюв, Шймбов, Чоков, Сульов, Гуджов, Ярмин (от това име е сетнешната славянска форма на името Арма) и др., които не са безинтересни за нашите езиковеди.

[1] Руси Стойков — Още за името Борован. — В. „Борчески Борован“, брой 2 от 22. V. 1962 г. стр. 3.

Обр. 20. Сребърна обеца

До нас са стигнали съвсем оскъдни сведения, предимно предания, за живота в Галиче през средновековието и турското робство.

Едно народно предание разказва, че на югозапад от селото в м. Манастира е имало голям манастир с 40 монаси. При завладяването ни турците разрушили манастира и избили монасите. И сега на това място действително личат основи от средновековен градеж. Оттук в днешната селска църква е пренесен един престолен камък от олтар и една плоча от маса.

Според друго предание братята Тево и Драгушко от Галиче са били воеводи на хайдушки дружини и са загинали в бой с кърджалиите. Техните имена са останали и сега като наименование на местностите Тево дърво и Драгушково дърво.

В последните векове на турското робство някои от жителите на Галиче са били войнугани. Това се

потвърждава и от един турски документ от XVIII в[1]. Преводът* на този документ е следният:

„Войнугани на сераскера Мехмед син на Бегли. Село Галиче със Селановци, спадащи хъм Орехово, принадлежащи на споменатия сераскер, който ги събира:

Войнук Марин, син на Петър, ниви — 15, лозя—3, харман с бостан — 1; ямак** Иван, син на Бръчко***; ямак Стан, син на Стоян от Галиче.

Войнук Семко, син на Драгушко; ямак Пенан, син на Дорко; ямак Стоян син на Илия.

Войнук . . . син на Стоян от Галиче (следва скъсана част от текста с имената на двамата му ямаци).

Войнук Добри, син на Клад; ямак Нико, син на Турно; ямак Драгушко, син на Драгобрат от Галиче.

Войнук Танас, син на Станислав от Галиче; ямак Иван, син на Стоян от Галиче, ямак поп Аврам . . .“

Както видяхме по-горе, имена като Драгушко и Дорко не са чужди за Галиче. По разкази на столетници до средата на миналия век селото се е делело на две махали: жителите на Долната (около извора Пйшурата) са се наричали **раета**, а на Горната махала (над Старата чешма) — **войнуци.** И сега в селото е запазен споменът, че прадедите на Становци, Савовци, Йоцовци и др. са ходили през турско към Цариград да косят султански ливади.

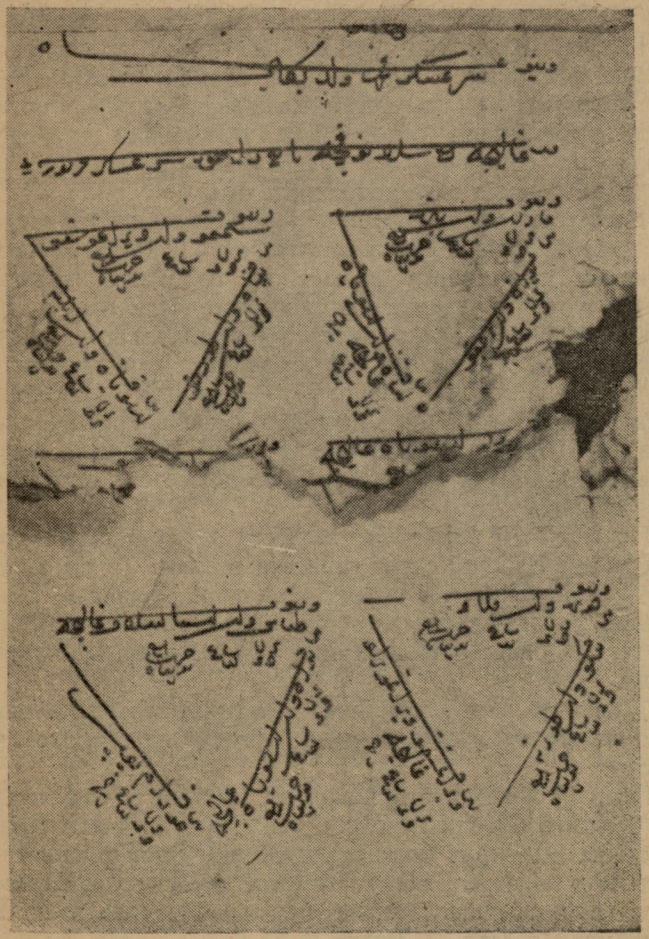
---

[1] Нар. библ. „В. Коларов“, Ор. отд., Нк сандж., XVIII в., войнугани, л. 7 б.

* Изказвам сърдечна благодарност на др. Руси Стойков—научен сътрудник в Института по българска история при БАН, който с готовност направи превода на турските документи за Галиче.

** Към всеки войнук са се числили по двама ямаци (помощници).

*** На всеки войнук и ямак от следващите по списъка е записано количество ниви, лозя, бостан и харман колкото на първия. Тази земя не е била облагана с данъци заради войнуганската служба.

Факсимиле на турския документ от XVIII век с имената на войнуганите от Галиче и Селановци

По време на кърджалийските изстъпления (края на XVIII и началото на XIX в.) не е било пощадено и Галиче. През тези години из селата пламнала и чумна епидемия. Поради кърджалиите и чумата едни от жителите на Галиче забягнали във Влашко, а останалите напуснали селото и се установили временно малко на северозапад в Лъката, където доскоро са личели траповете от землянките им.

Когато преминала опасността, прокудените галичани се завърнали отново в селото си. Това са били и едни от най-старите родове на селото, а именно: Бръбо̀рете, Му̀ргинци, Пишлига̀рете, Игна̀товци, Карако̀нджовци, Тарала̀нците, Мѝловци, Тарашо̀евци, Гергѝновци, Нѐшковци, Духлѝновци (наричани още Ба̀товци), Гѐновци, Па̀новци (Цо̀нковци, Мѝкинци, Канярете), Дилановци, Ярминци, Велѝчкинци (Минѝстерете, Нѝнарете, Кънярете, Йокини), Па̀вловци, Мѝнковци, Мѝшовци, Дамяновци, Недѐлкинци, Попо̀вци, Карамѐлете и др.

По същото време се върнали и забягналите по-преди във Влашко стари галишки родове. Те са: Ста̀новци (Лѝтовци, Къшинци, Бойковци, Дѐновци, То̀нкинци, Зарзела̀новци, Крътѝците), Макшу̀товци, Бага̀жете, Лѝловци (наричани още Брънка̀рете), Шѐковци и др.

Така още в първите две десетилетия на миналия век селото се стабилизирало отново на старото си място.

През Руско-турската война от 1828/29 г. една част от руските войски начело с ген. Дибич минали през Източна България и стигнали Одрин. Един руски отряд под командуването на ген. Хейсмар през август 1829 г. минал Дунава при гр. Орехово и на 2 септември завзел гр. Враца.

След подписването на Одринския мир руските войски се върнали обратно. Населението от нашия край малко време се е радвало на свободата си. След оттеглянето на русите животът на онези българи, които ги подпомагали, е бил застрашен от турците. Поради това много фамилии от Добралево, Алтимир, Галиче и др. села се присъединили към руския обоз и заминали за Южна Русия и Бесарабия. По тази причина Ярминци от Галиче са ходили в Бесарабия, а десетина години по-късно се върнали обратно в селото си.

От 20-те години на миналия век в Галиче започнали да прииждат пришълци от разни места. Така от с. Синьо бърдо, Врачанско, дошли Тупанкьовци, Русинци и Марко Петров; от с. Тишевица—Добринци и Тутмарете; от Кремените — Марковци, Пелкинци, Дандурете и Кръшиите; от с. Типченица — Канчовци; от с. Голямо Пещене—Хойсовци и Петровци; от с. Криводол — Диковци и Криводолете; от с. Чомаковци — Пеняците; от Кнежа—Мариновци (наричани още Руньовци); от с. Вълчедръм — Комарете; по-късно от гр. Панагюрище идва дядо Иван Панагюреца, който е осиновен в Неделкинци и дава началото на рода Панагюрците; Кънчовци идват от с. Долна Бешовица; Враняченете от с. Враняк и др.

За Банковската влъка се знае, че са дошли още преди края на XVIII в. от с. Махлата (дн. Пелово), Плевенско, а Нецовци и Съйновци—по същото време от с. Бреница. На Банковци им е предадено от прадедите, че са избягали от с. Махлата поради участие в бунт против турците. Такъв селски бунт е имало в Белослатинско през 1766 година[1].

[1] История на България, т. I, II изд. на БАН, София, 1961 г. стр. 312.

ОКРЪЖНА БИБЛИОТЕКА
гр. ВРАЦА ДАР

Така Галиче бързо нараства числено и в 1860 г.[1] селото има вече 120 двора, а в 1872 г.[2]—190 къщи и 322 семейства.

В началото на XIX в. започва и историята на галишкото училище. През 1835 г. поп Симеон от Галиче събира пет-шест момчета, които учи на четмо и писмо. Отначало той е обучавал учениците в дома си, а по-сетне за училище била приспособена една землянка. Мястото на това първо училище е било западно от сградата на днешната гимназия, където е сега кооперативният дом.

Делото на поп Симеон бива продължено от даскал Георги П. Кършигорски от с. Долна Кремена. Той учителствува в Галиче до Кримската война (1853/56 г.), по време на която училището е било закрито и Георги Кършигорски отива да учителствува в с. Борован. Няколко години по-късно учителят Кършигорски се връща като свещеник в Галиче и на следващите поколения е известен под името поп Гешо.

В 1857 г. бащата на революционера Лукан Галишки довежда от гр. Враца учителя Ангелаки, който открива училище в „Кулата на Игнатовци". Тук той обучава на четмо и писмо младия Лукан Игнатов и брат му Кръстю, Тодор Тупанкьов, Ангел Конов, Минко Кунов (първия галишки кмет след освобождението) и неколцина други ученици.

След Ангелаки в Галиче се редят учителите Камен от с. Баница, Сава Денов и Петър П. Пъргов,

[1] Документи за българската история, т. I, архив на Найден Геров—София, 1931 г., стр. 156.

[2] Т. Младенов — Статистическо описание на Ореховското окръжие. — Летоструй или къщний календар за 1873 г., т. V, Виена, изд. Хр. Г. Данов, стр. 58 и 59.

когото заварва Освободителната война. През 1874 г. галичени построяват на общоселски начала тухлена училищна сграда, която е използувана и след Освобождението.

Основен поминък на населението от Галиче, както и на другите села в Ореховско[1] в последните десетилетия на турското робство, е било земеделието и скотовъдството. Според един списък от 1848 година[2] за наличните преброени овце и кози от с. Галиче е събран следният данък:

Бедел от овце — 86 брави, ондалък (десятък) от кози—107 брави и ондалък от видове овце (тавуклу, маря, шишек и карта) — общо 353 брави. От този документ се вижда, че селото е било добре в скотовъдно отношение.

За 1871 година[3] с. Галиче е било обложено с данък юшур (десятък) върху зърнопроизводството, както следва:

6176 кг кукуруз, 76 кг просо, 280 кг овес, 1830 кг ечемик и 926 кг пшеница. Като се знае, че едно турско кило се равнява на 50 оки, или 70 днешни килограма, и като се има в пред вид, че събраният данък юшур е само една десета част от произведените зърнени култури, то може да се види общото производство за горепосочената година.

След Кримската война (1853—56 г.) в западния край на Галиче (където е сега скотовъдният обор)

[1] Цанко Мургин — Икономическа география на Ореховска околия през XVIII и XIX век. — Трудове на висшия икономически институт „Карл Марк", Сф. кн. II, 1955 г., стр. 361 сл.

[2] НБВК, Ор. отдел, фонд 165, арх. ед. 265, л. 5.

[3] НБВК, Ор. отдел, сигн. Видин, 118/22, стр. 5 — преводи на Руси Стойков.

били заселени от турците татари и черкези. Тези неканени гости от Крим и Кавказ са стрували много бедствия и неприятности на местното население. С идването на руските освободителни войски тези татари и черкези избягали в Анадола.

Будното население на Галиче се включва отрано в борбата за национално освобождение. В тази борба се раждат и двамината народни герои от Галиче — Тодор Симеонов Тупанкьов и Лукан Тодоров Игнатов.

За личния живот на Тодор Симеонов няма запазени почти никакви сведения. Знае се само, че е бил подгонен от турците и в началото на 1868 г. през Орехово се озовава в Румъния в средата на българската революционна емиграция. Пролетта на същата година се записва в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджата. На 6 юли 1868 г. четата минава Дунава близо до устието на р. Янтра и след 4—5 битки с турските потери навлиза в Балкана.

През нощта срещу 16 юли четата с оцецели 40 четници, повечето ранени, се движела по стръмна пътека из гъстите гори на Балкана. Поради тъмнината и лютите рани последните 14 четници от колоната се движели по-бавно и постепенно изостанали. Като излезли на билото, от другарите им нямало и следа. Тогава те се отправили към Агликина поляна. Там скоро били нападнати от потерята на Солак Пехливан. Един от четниците гръмнал право в Солак Пехливан и го убил. Потерята се пръснала. Като не можели да останат повече тук, четиринадесетте четници се спуснали към с. Кечи дере. Укрили се в една воденица, съсипани от умората и раните. В един проливен дъжд воденицата била обградена от въоръжени турци и

четниците заловени живи.[1] Между тях е бил и Тодор Симеонов от Галиче. Заловените били закарани под конвой в Търново, а оттам в Русе, където четирима веднага били обесени, а останалите осъдени на доживотен затвор.[2] След произнасяне на присъдата Тодор Симеонов и другарите му били заточени в крепостта Сен Жан Д'Акр[3] на Средиземно море, където престояли десет години. По силата на Санстефанския мирен договор (3. III. 1878 г.) всички български заточеници били пуснати и се завърнали в освободената си родина. През август 1878 г. се върнал в Галиче и Тодор Симеонов Тупанкьов, но той представлявал вече една човешка развалина. Въпреки десетгодишното изгнание и сломяващата го болест Тодор Симеонов запазил своето будно народностно съзнание и чувство за човешка правда. Той ненавиждал разгарящите се в селото му партизански страсти и борби за властта. Ходел често в гр. Орехово да се застъпя пред управата за онеправданите си съселяни. През 1892 г. Тодор Симеонов Тупанкьов бил отровен в един от хановете на гр. Орехово.[4]

Лукан Тодоров Игнатов, наричан още Лукан Галишки, е една твърде интересна и душевно богата

[1] Г. Димитров — Княжество България — Пловдив, 1896 г., т. II, стр. 305—312.

[2] Вестник „Дунав", гр. Русе, год. IV (1868), брой 303.

[3] Борис Недков — Турски документи за Ботевата чета — „Христо Ботев", сб. по случай 100 години от рождението му, София, 1949 г. стр. 762; Захари Стоянов — Неиздадени съчинения, т. II, под ред. на А. Емануилов, София, изд. „Нов свят", 1913 г., стр. 344; Захари Стоянов — Четите в България на Филип Тотя, Хаджи Димитър и Стефан Караджата (1867—1868), II изд., София 1940 г., изд. „Казанлъшка долина", стр. 170.

[4] П. Петков и В. Харизанов — Един от ветераните . . . . в. „Отечествен зов", Враца, бр. 89 от 31 юли 1962 г.

личност от времето на нашето национално освобождение. Той е типичен образ на революционер-патриот из средата на народа. Населението от този край е запазило за него най-светли спомени и затова в народните песни и легенди, създадени след смъртта му, е нарисуван като едър, с гигантска сила млад човек, от когото турците треперели. Мустаците му били цяла къделя и стигали до ушите. В пояса му винаги били втикнати два заредени пищова. Яхал белия си кон и ходел свободно из казата. Когато турчин му поисквал огън да си запали лулата, Лукан му подавал горящата прахан на дулото на пушката си. В Галиче турци не смеели да замръкнат, а ако пък оставяли, Лукан през нощта ги убивал. Защитник бил за слабите и сиромасите.

След създаването на първите местни революционни комитети в нашия край Лукан Галишки започва да изпълнява длъжността етапен куриер по революционния канал от Влашко през Орехово за Враца. Освен шифровани писма и тайни съобщения за доставка на оръжие,[1] които е пренасял по най-чудновати начини, Лукан превеждал и видни революционни дейци и апостоли.

През 1874 г. Лукан Галишки е член на основания от Филип Симидов революционен комитет в Бяла Слатина,[2] а малко по-късно учредява революционен комитет и в Галиче.

Членове на Галишкия революционен комитет са били:

Лукан Тодоров — председател, и членове: Тодор Комара, Иванчо Тупанкьов (брат на Тодор Тупанкьов),

[1] Иван Ангелов — Враца и врачани в борбата за освобождение от турско иго, Враца, 1957 г., стр. 63.

[2] Димо Минев — Филип Симидов . . . — сп. Исторически преглед, София, 1956, год. XII, кн. II, стр. 84 сл.

Недко Н. Дамянов, Никола П. Дамянов, Минко Кунов, Иванчо Лилов и Ангел Конов.

След разбиването на Ботевата чета турската власт предприема арести на всички заподозрени в революционната борба. „ . . . Понеже и някой си Лукан от селото Галиче бил комитетски и бунтовничечки главатар, да бъде веднага заловен . . . и да се изпрати под стража във Видин“[1] — нарежда с бърза телеграма от 31 май (ст. стил) 1876 г. видинският мютесарифин до каймакама на Орехово. С друга телеграма от 9 юни с. г. се нарежда да се изпрати оръжието, намерено в дома на Лукан, тъй като не било пристигнало във Видин със самия него.[2] Оттук Лукан Галишки бил закаран в гр. Русе.

В един документ на турския съд в Русе с дата 28 юли (ст. ст.) 1876 г. се казва, че „ . . . Григор Найденов от каза Враца и другарят му Лукан от Галиче поради заболяване са останали в болницата за бедни в Русе . . . “ [3]

Поради нанесения му побой при разпита няколко дена след тази дата Лукан Тодоров умира. [4] Баба Тонка Обретенова измолила тялото му от властите и го погребала в същия оня гроб на русенското гробище, в който преди осем години тя била заровила главата на Стефан Караджа. [5]

[1] Борис Недков — Априлско въстание 1876 г., т. III, сборник турски документи, София, 1956 г., стр. 263.

[2] Борис Недков — цит. съч., стр. 280.

[3] Пак там, стр. 321

[4] Д. Т. Страшимиров — История на Априлското въстание, т. III, Пловдив 1907 г., стр. 324.

[5] Змей Горянин — „Утолена жажда“ — роман, библ. български исторически романи, год. IX, № 5, стр. 11—14.

При обявяването на Освободителната Руско-турска война (1877/78 г.) най-младият от членовете на галишкия революционен комитет Ангел Конов заминал при русите и се записал доброволец в българското опълчение. Половин век по-късно синът му Димитър Ангелов Конов даде живота си в Септемврийското въстание 1923 г. за свободата на народа.

Когато през август и септември 1877 г. се водели кръвопролитните боеве за Плевен, един руски отред под командата на полк. Лихтански имал задачата да прочисти от башибозушки части района между реките Искър и Скът. От 19 до 22 октомври 1877 г. отрядът освободил селата в този район, между които и с. Галиче.

Примерът на борците за национална свобода вдъхновява и след освобождението от турско населението от Галиче. Така в кървавия избор през 1901 г. народа оказва смел отпор на самозабравилите се буржоазни властници. На 1. XII. 1913 г. трудовите хора в Галиче създават своя организация на БРСДП (т. с.), която измина славен път в борбата против капитализма и фашизма.
